

Sisäministeriö

kirjaamo@intermin.fi, sisäinturvallisuus@intermin.fi

Ihmisoikeusliiton lausunto sisäisen turvallisuuden selonteon valmistelua varten

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on olennaista huomioida poikkihallinnollisesti yhteiskunnallisiin valtarakenteisiin, eriarvoisuuteen sekä syrjinnän ja väkivallan pelkoon liittyviä asioita, jotka kohdistuvat eri ihmisryhmiin eri tavoin. Syrjintä, häirintä ja väkivalta uhkaavat erityisellä tavalla vähemmistöjen ja alkuperäiskansan turvallisuutta ja turvallisuudentunnetta, koska ne kohdistuvat näihin ryhmiin kuuluviin henkilöihin heidän ominaisuuksiensa tai tiettyyn ryhmään kuulumisen takia.

1) Syrjintä ja viharikokset

- Tehokas oikeuksiin pääsy, kun oikeuksia on loukattu, liittyy olennaisesti turvallisuuteen. Hallituksen tulee uudistaa yhdenvertaisuuslakia siten, että oikeussuoja vahvistuu ja oikeuksiin pääsy helpottuu. Yhdenvertaisuusvaltuutetun on voitava puuttua häirintään myös ilman nimettyä uhria, ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tulee voida määrätä syrjinnän tai häirinnän uhrille hyvitystä.
- Viranomaisten on puututtava jämäkästi rasismiin ja muukalaisvihaan. Hallituksen valmisteleman rasismien ja syrjinnän vastaisen toimintaohjelman on katettava kaikki syrjintäperusteet ja valmistelussa on kuultava itse syrjintää kokevia ryhmiä edustavia tahoja.
- Syrjintää, häirintää ja muita viharikoksia aliraportoidaan, eli suuri osa näistä oikeudenloukkauksista jää piiloon. Uhreilla on huonoja kokemuksia oikeuslaitoksesta tai he eivät tunne oikeuksiaan. *Uhrien kokemuksia viharikoksista Suomessa vuosina 2014-2018* -raportissa (RIKU 2019) nousi esiin epäluottamus viranomaisapuun: mm. sateenkaarisensitiivisyyden puute, ilmoituksia ei oteta todesta tai vähätellään, riittämättömät resurssit. <https://www.riku.fi/binary/file/-/id/79/fid/2140/> Viranomaisten on kehitettävä toimintatapojaan luottamuksen vahvistamiseksi niissä ryhmissä, jotka kokevat suhteellisesti eniten viharikoksia ja väkivaltaa.
- Poliisi ei aina tunnista mahdollista vihamotiivia kirjatessaan rikosilmoituksia tai tutkinnan aikana, tai vihamotiivi putoaa pois oikeusprosessin myöhemmissä vaiheissa.
- Verkossa tapahtuvan häirinnän tunnistamista ja siihen puuttumista on tehostettava. On keskeistä, että oikeuskäytäntö esimerkiksi kunnianloukkauksen tulkinnasta vaihtelee niin suuresti, ja että merkittävä osa verkossa tapahtuvasta, hyvin väkivaltaisiakin uhkauksia sisältävästä häirinnästä vaikuttaa jäävän tutkimatta.

2) Etnisen profiloinnin tunnistaminen ja tunnistaminen:

- Turvallisuuden tunteeseen vaikuttaa myös viranomaisten toiminta. Suomen viranomaisten on otettava vakavasti tutkimustulokset, joiden mukaan poliisi ja rajavartijat syyllistyvät lainvastaiseen etniseen profilointiin
- EU:n perusoikeusviraston tutkimuksen (FRA 2018) *'Being Black in the EU'* mukaan tutkimukseen osallistuneista afrikkalaistaustaisista vastaajista koko EU:ssa 24 % ja Suomessa 38% oli tullut poliisiin pysäyttämäksi viimeisen viiden vuoden aikana. Miesten kohdalla pysäytykset selvästi yleisempiä.

- FRA:n raportin mukaan poliisin etnisen profiloinnin kohteeksi joutuneiden vastaajien keskuudessa luottamus poliisiin oli jokaisessa maassa alhaisempi, ml. Suomessa (FRA 2018).
- Turun yliopiston *Pysäytetyt – Etnisen profiloinnin tilat, merkitykset ja käytännöt* -tutkimus (Keskinen et al. 2018.) osoitti, että rodullistettuihin vähemmistöihin kohdistuu valvontaa eri kaupunkitiloissa ja useiden toimijoiden taholta. Haastateltujen mukaan poliisi, vartijat, järjestyksenvalvojat ja rajavartijat olivat pysäyttäneet tai seuranneet heitä yksinomaan tai suurelta osin etniseen taustaan tai ihonväriin liittyvistä syistä. Tutkimuksen mukaan poliisin käytännöt, joihin sisältyy etnisen profiloinnin riski, liittyvät (1) ulkomaalaisvalvontaan, (2) rikosepäilyihin ja tarkastuksiin joissa etsitään tuntematonta tekijää epämääräisin tuntomerkein, (3) järjestyspoliisin tehtäviin ja (4) liikennevalvontaan. (Keskinen et al. 2018.)

3. Poliisin ja muiden viranomaisten ihmisoikeuskoulutuksen kehittäminen

- Ihmisoikeuskoulutus on saatava eri ammattiryhmien, kuten poliisin ja rajavartioiden, ammattillisten ja täydennyskoulutusten rakenteisiin. Se ei saa olla vapaaehtoista. Muuten ihmisoikeuskoulutus ei tavoita eniten sen tarpeessa olevia.
- Koulutusten laatua on kehitettävä ja arvioitava. Ihmisoikeuskoulutuksessa on kiinnitettävä erityisen paljon huomiota pedagogiikkaan, jotta koulutus on tarkoituksenmukaista ja tuloksellista.
- Hyviä kansainvälisiä malleja ihmisoikeuskoulutuksesta EU-maiden poliisiorganisaatioissa löytyy. Niiden koonti ja mallintaminen osana poliisikoulutuksen kehittämistä on suositeltavaa.
- Poliisi tarvitsee valtakunnallisesti lisää koulutusta nk. kunniaan liittyvästä väkivallasta sekä toimintamalleja, joilla varmistetaan uhrin oikeus saada suojelua.

4. Muut teemat

- Turvallisuuden tunteeseen ja mahdollisuuksiin elää elämää turvallisesti vaikuttaa se, tuleeko ihminen yhteiskunnassa nähdäkokonaisena omana itsenään. Niin kutsutun translain uudistus siten, että ihminen saa määrittellä sukupuolensa omalla ilmoituksellaan, on kiireellinen ja erittäin tärkeä uudistus sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseksi yhteiskunnassa. Myös alle 18-vuotiailla tulee olla mahdollisuus sukupuolen juridiseen vahvistamiseen.
- Turvallisuuden kokemiseen nykyhetkessä vaikuttaa myös menneisyys. Joskus vähemmistöjen ja alkuperäiskansan turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi on olennaista tunnustaa historian vääryydet ja pyytää niitä anteeksi. Saamelaisten ja viittomakielisten henkilöiden kokemiin historian vääryyksiin liittyen on käynnistetty totuus- ja sovintoprosessit. Nämä prosessit on syytä toteuttaa riittävästi resursoituina siten, että historian vääryyksien selvittäminen toteutetaan perusteellisesti, näiden yhteisöjen omistajuus prosesseihin varmistetaan, ja vääryyksiä kokeneille varmistetaan riittävä psykososiaalinen tuki.
- Alkuperäiskansa saamelaisten keskuudessa koetaan turvattomuutta liittyen poliisin resursien vähäisyyteen saamelaisten kotiseutualueella, jossa välimatkat ovat pitkiä.

Aija Salo

Heli Markkula

Ihmisoikeuksien asiantuntija

Vaikuttamistyön päällikkö

aija.salo@ihmisoikeusliitto.fi